

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Lausuttu lausuntopalvelu.fi:ssä 10.6.2024

Kiitämme mahdollisuudesta lausua toimenpideohjelmasta.

Yleisesti ottaen toimenpideohjelman toimenpidekokonaisuudet ovat oikeita ja monet niihin sisältyvät toimenpiteet sinänsä hyviä. Esimerkiksi kouluihin kohdistetut ja niissä toteutettavat toimenpiteet voivat onnistuessaan vaikuttaa hyvien väestösuhteiden kehittymiseen positiivisesti, mikäli niihin panostetaan ja ne otetaan vakavasti.

Monet ohjelman toimenpiteet kuitenkin rajoittuvat suunnitelmien, keskustelun ja tietoisuuden lisäämisen tasolle. Yhdenvertaisuuden edistäminen ja rasismien ehkäisy vaativat laaja-alaisia, rakenteellisia ja pitkäjänteisiä toimia sekä sitoutumista myös päätöksentekijöiden parissa. Erilaiset tapahtumat ja keskustelutilaisuudet voivat olla toimiva osa kokonaisuutta, mutta ne eivät ole yksinään riittäviä. Dialogien tulee johtaa toimintaan ja keskusteluissa tunnistettuihin haasteisiin tulle etsiä ja toimeenpanna konkreettisia ratkaisuja. Toimenpideohjelmassa ei ole eritelty, mihin ohjelman toteutukseen varatut 6 miljoonaa euroa on tarkoitus suunnata tai käyttää. Mikäli rahoitus suuntautuu pääasiassa yksittäisten tapahtumien, verkostotapaamisten ja viestintäkampanjoiden järjestämiseen eikä selkeästi rakenteellisella tasolla tai paikallisesti yhteisöissä, työpaikoilla tai erilaisten julkisten palveluiden piirissä vaikuttaviin toimenpiteisiin, ohjelman vaikuttavuus jää heikoksi.

Ohjelmassa valtioneuvoston tulee osaltaan korostaa jokaisen velvollisuutta ja vastuuta puuttua syrjintään sekä sitoutua siihen itse. Tällä hetkellä toimenpideohjelman sanoitus ja valtioneuvoston muut toimet, joilla on viime aikoina heikennetty esimerkiksi turvapaikanhakijoiden ja maahan muuttaneiden oikeuksia sekä heikennetty rasisminvastaisen toiminnan tai väestösuhteiden parantamiseen keskittyvien toimijoiden toimintaedellytyksiä, ovat keskenään ristiriidassa.

Valtioneuvostolla ja päättäjillä itsellään on keskeinen rooli kansallisen keskustelun sävyn suunnan näyttämisessä. Asiallinen keskustelutyylit ja yhdenvertaisuuteen ja syrjinnän ehkäisyyn liittyviin ratkaisuihin sitoutuminen julkisuudessa toimii esimerkkinä kaikille.

Yhteistyötä yhdenvertaisuuden edistämisessä tulisi tehdä laajasti yritysten, järjestöjen, median, koulujen ja varhaiskasvatuksen, sekä muiden julkisten palveluiden kanssa. Monet ohjelman toimenpiteet keskittyvät tällä hetkellä ministeriöiden tai valtioneuvoston kanslian tasolle, eikä esimerkiksi kansalaisjärjestöjä tai kuntia ole huomioitu toimijoina kuin muutaman yksittäisen toimenpiteen kohdalla.

Ohjelmassa käytetään paljon tilaa taustoitukseen, valittujen toimenpiteiden perusteluun sekä kuvaukseen toimintaympäristön muutoksista. Jotkut asiat, kuten yhdenvertaisuuslainsäädännön läpikäynti, toistuvat useaan otteeseen eri kappaleissa. Ohjelman asettaminen kontekstiin on tärkeää, mutta toistuva taustoitus vaikeuttaa varsinaisen sisällön hahmottamista ja fokusointia.

Aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia tai suosituksia ei ole useimmissa luvuissa huomioitu, vaikka ne onkin taustoituksessa nostettu maininnoiksi. Esimerkiksi rasistista häirintää ja väkivallan torjuntaa käsittelevä kappale 7 tunnistaa oikeusministeriön alaisen aikaisemman Against hate- hankkeen suositukset viharikosten ja vihapuheen vastaiseen työhön, mutta ei nosta toimenpiteisiin mitään näiden ehkäisyyn liittyviä toimia. Linkkejä havaintojen ja niistä seuraavien toimenpiteiden välillä tulee vahvistaa.

Yhdenvertaisuuden ja rasismien eri ilmenemismuotoja käsitellään toimenpideohjelmassa varsin vaihtelevasti: esimerkiksi antisemitismien torjunta ja juutalaisten seurakuntien turvallisuus nostetaan omaksi kokonaisuudekseen, ja myös kunniaväkivaltaa sekä saamelaisten tai viittomakielisten asemaa käsitellään erillisissä (eri tasoisissa) toimenpiteissä. Sen sijaan vaikkapa islamofobiaa ei mainita koko toimenpideohjelmassa.

Jotta rasisminvastaisia toimenpiteitä voidaan seuranta, tulee rasismi myös määritellä myös toimenpideohjelmassa ml. rakenteellinen rasismi, arkipäivän rasismin ohella. Sisäistetty rasismi täytyy tunnistaa ja tunnustaa: rasismin uhrin omaksuvat yhteiskunnan eriarvoisen kohtelun omassa ajattelussaan ja riskinä on, että he sisäistävät rasismin omaksi syykseen. Tämä on erityisen tuhoisaa rasismia kokeneiden lasten ja nuorten kohdalla.

Lisäksi ohjelman termit vaativat vielä huolellista läpikäymistä, esimerkiksi termin "toisen ja kolmannen sukupolven ulkomaalaistaustaiset" sijaan tulisi käyttää sisällöllisesti oikeampaa ilmaisua kuten "Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset" tai "maahanmuuttajaperheiden lapset".